

Edi Pinter, nekdanji kurir pri ZŽV v Celju, doma iz Šmartne-ga v Rožni dolini, mi je povedal, da je veliko grobišče tudi na Lopati, pod novim naseljem, nekaj deset metrov proti dolinici, kjer je mesarija Lešar. Žrtve so hrvaški begunci in verjetno nemški ujetniki.

Veliko grobišče je tudi v Mali Pirešici, v trikotniku med kamnolomom, gostilno in hribom, kjer stoji Zaloška graščina. Prav tako v gozdu, kjer so vojaška skladišča, so bile tri kraške vrtače, ki so jih napolnili z mrtvimi, zaminirali so robove, nato pa nanje navozili zemljo. Edi Pinter mi je zatrdil, da mu lahko verjamem, saj je bil sodelavec Udbe.

Teharje, kripa s sarkofagom

Tezenska uganka

Načrtovani izvoz Lopata z avtoceste Ljubljana—Maribor je bil predviden prek teh grobišč po dveh različicah, kjer bi se v Medlogu priključil na staro cesto Celje—Ljubljana. Na pisno pripombo društva Civilna družba Celje, da mora Dars, če bi nalletel na posmrtno ostanke povojnih žrtev, le-te strokovno in pietetno prekopati, je občinski svetnik SLS iz Medloga g. Pišek predlagal tretjo, bolj "slalomsko" različico, ki se je že dvakrat prekopanih in tudi nedotaknjenih grobišč izognila in bila sprejeta. Podaljšana roka okrožnice Borisa Kocijančiča je delovala. Grobišča so ostala prikrita in nedotaknjena.

Protitankovski jarek

Največji grob hrvaških beguncev v Celju je protitankovski jarek. Razprostira se od Lunovih njiv v Liscah na desni strani Savinje prek celjskega kopališča zahodno od gostilne Čulka in naselja Lave do potoka Koprivnice severno od Nove vasi, nato do betonske protitankovske zaščite ob Cesti na Dobrovo, pod šolo Franja Roša na Golovcu, prek travnikov do izkopav-

celjskih opekarn, kjer sedaj stoji slovi- ta rokometna dvorana z Mercatorjevimi trgovinami, od tam diagonalno po južni strani hudinske šole, med bencinsko črpalko in šolo, v smeri podrte betonske protitankovske ovire na vzhodni strani Mariborske ceste, čez dvorišča nekdanje tovarne Žične, v smeri nekdanjega Sodinovega posestva, čez travnike južno od gostilne Zidanšek, nato pa med nekdanjim naseljem Čret ter staro zasuto in pozi-

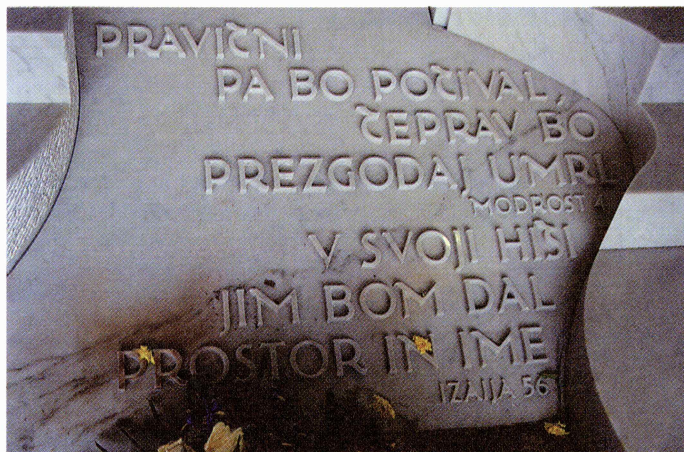
dano strugo Voglajne proti Teharskemu mostu in čez teharsko cesto proti Jalovemu Grabnu, kjer se konča.

Zahodni del protitankovskega jarka od Lunovih njiv v Liscah prek Lave do sedaj regulirane Koprivnice je bil v bistvu strm nasip, ne pa jarek, tako da se ni mogel izkoristiti za grobišča. Zato pa je bil temeljito izkoriščen severni in vzhodni del od Koprivnice preko Nove vasi, Golovca, Hudinje, Trnovelj, Bukovžlaka

in Čreta do teharskega mostu. Ta del, ki je bil dolg več kot dva kilometra, je bil konec avgusta 1945 napolnjen s trupli in zasut s plastjo zemlje. Pri uradnem izkopu tega jarka na Golovcu v bližini šole Frana Roša na dolžini dveh metrov in pol je bilo pod vodstvom patologa prof. dr. Balazica izkopanih 41 trupel žrtev. Zadnji, južni del tega jarka, od teharskega mostu proti Jalovemu grabnu, pa je bil odprt in nezasut. Težko si to predstavljamo, a pobita je bila cela armada, armada, številčnejša kot v Katinskem gozdu, ki je postal evropski simbol boljše vestičnih zločinov.

"Mobilizirani" kmetje

Opisana grobišča hrvaških beguncev so še v Vojniku, Višnji vasi in Stranica (Hasenbihlov rudnik). Omenjena, vendar neopisana velika grobišča so tudi v Doliču. Moj sošolec Vinko Rancigaj, upokojeni župnik, mi je pravil, da so mu kmetje, ko je bil župnik na tem območju, razlagali, kako so jih maja 1945 partizani mobilizirali, da so morali s svojimi konji vlačiti mrtve hrvaške

Teharje: "Pravični pa bo počival, čeprav bo prezgodaj umrl." - "V svoji hiši jim bom dal prostor in ime."

begunce v izkopane jame. Na dolge vrvi so jih privezali do deset ter jih vlekli po tleh do jam. Kljub hude-mu smradu so morali to delati več kot en teden, preden so vse opravili.

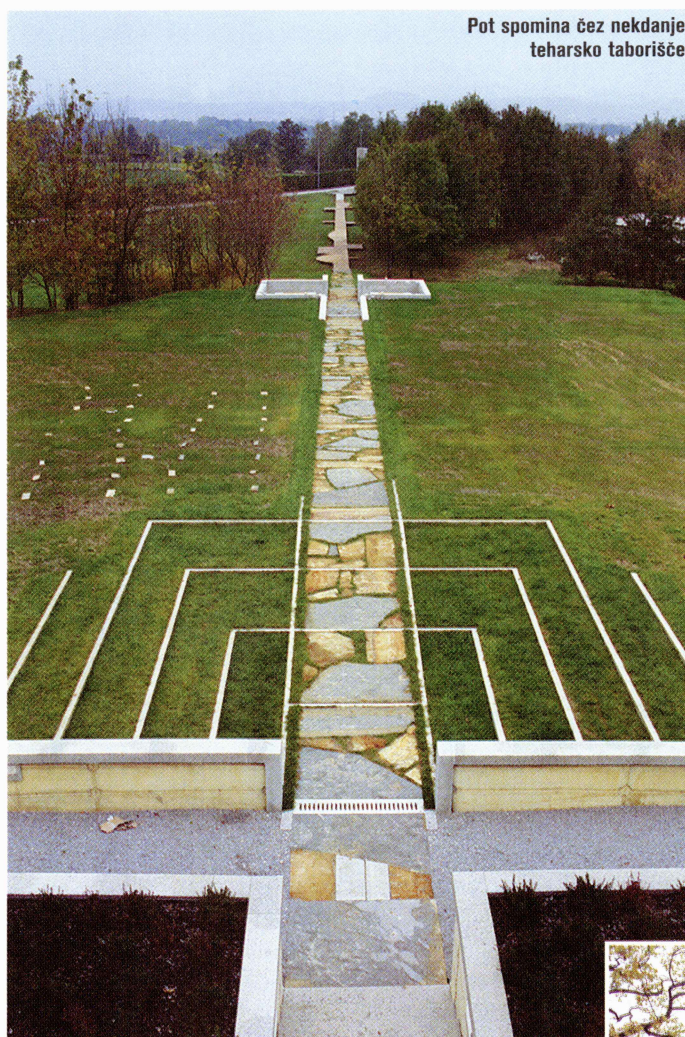
Opisano je tudi grobišče v Žančanih v Slovenj Gradcu. Neopisana pa so ostala grobišča v Poljanah, kjer stoji spomenik "zadnjim bojem" druge svetovne vojne, okrog pa so ve-lika prikrita grobišča, ki jih zarašča trava in grmovje. Zločin še vedno visi nad Mežo in njeno dolino. Ne sme-mo pozabiti grobišč hrvaških begun-cev v Kočevskem rogu, v okolici Kre-na, kjer je izvajal poboje znani liški Srb Simo Dubajić, ki se je za ta de-ja-nja pokesal in opravičil. Ob neki pri-ložnosti mi je nekdo iz Velenja, po rodu Hrvat, rekel, da je sam eviden-tiral 700 grobišč hrvaških beguncev.

Veliko zanimanje javnosti je po-vzročil izkop žrtev dela protitankov-skega jarka na Teznem pri Mariboru. Zaradi predvidene trase vzhod-nega dela avtoceste so strokovne službe mariborske občine predvide-le, da bodo tu naleteli na posmrtno ostanke žrtev. Mariborski urbanisti so namreč vodili dva načrta pozidav. Na enem, ki javnosti ni bil dostopen, so imeli skrbno vrisan protitankov-ski jarek, da so se lahko izogibali gra-denj na tem območju in s tem ohrani-li grobišča takšna, kot so bila leta 1945. V Celju so, kjer se je le dalo, grobišča uničili in pozidali. Očitna civilizacijska razlika torej. Tezenski protitankovski jarek je dolg okoli pet kilometrov. Koliko je v njem po-bitih žrtev, je še vedno skrivnost, prav tako njihova pripadnost. Ve se samo, da so žrtve večinoma hrvaški begunci, del pa mariborski Nemci, saj so preživeli del pobojev opisali v pismih bralcev v Demokraciji.

Tezenski gozd

V delu jarka, ki je bil izkopen v dolžini 70 metrov, je skupina pato-logov pod vodstvom prof. dr. Bala-zica izkopala okoli 1.130 ostankov žrtev. Te žrtve so bile po izkopu poko-pane v zemeljsko grobnico, vsaka v svoji vrečki. Navzoči so bili duhov-niki štirih religij, podpredsednik vla-de Marjan Podobnik in veliko pred-stavnikov hrvaških domobranov.

Časopis Večer je o tem veliko pi-sal, tudi o tem, da je mogoče, da je v

Pot spomina čez nekdanje teharsko taborišče

tem tezenskem jarku pokopanih od 40.000 do 70.000 žrtev. Nekdanji vi-soki oficir vojaške obveščevalne služ-be Marijan Kranjc pa je v intervjuju v Večeru vse to zanikal in razložil, da je teh žrtev lahko samo okoli 2.500. Gos-pa iz Maribora, ki je brala omenjeni intervju, se je nad tako lažjo oficirja Kranjca tako razjezila, da je še isti dan poklicala Ivana Pučnika, naj vendar pride k njej, da bo ona kot očitvidka povedala resnico o številu žrtev.

Z Ivanom Pučnikom sva že dol-ga leta člana vladne komisije za po-pravo krivic, ki se srečuje vsak teden. Tako me je že na naslednji seji ob-vestil o tem klicu in mi rekel, naj grem jaz do gospe, saj me je vlada imenovala za predsednika komisije za evidentiranje in označitev gro-bišč. Obljubil sem mu, da bom šel, takoj ko bom utegnil, in si še ogledal bistrski bunker, kjer naj bi začeli z izkopavanjem prikritih žrtev.

Maribor slabo poznam, zato sem zaprosil svojega znanca Franceta Gran-

dovca, dr. med., da poiš-če gospo in se z njo dogo-vori, kdaj lahko pridem.

Poboji v Mariboru

Marija Schicht z Dal-matinove 7 naju je čaka-la. Prosila sva jo, ali lah-ko govori v diktafon, vendar je odklonila. Za-čela je pripovedovati: "V naši hiši, tu, kjer smo zdaj, je bil junija 1945 partizanski štab 'za utvrđivanje granice'. Bili so sa-mi Srbi, dva partizana, dve partizan-ki in en oficir, pridružil pa se jim je še en oficir Črnogorec. S stopnišča naše hiše se je lepo videlo na dvoriš-če vojaških skladišč. Nemci so imeli tu 'Gerethelogor', naši pa skladišče streliva. Bil je binkoštni teden. Zgra-ba poleg naše hiše je bila popolno-ma prazna. Na binkoštno soboto (8. junija) so partizani pripeljali na dvorišče okoli 20 hrvaških oficirjev in ti so morali pred zgradbo skladiš-

ča stati ves dan. Naslednji dan, v ne-deljo, so pripeljali dolgo kolono na-vadnih vojakov. V koloni so bili po štirje v eni vrsti. Vrste sem štela in bilo jih je 80. Na dvorišču so se mo-rali sleči. Nato so jim na hrbtu z žico zvezali roke. Prišli so avtomobili nemškega Rdečega križa, kamor so jih med gromozanskim vpitjem za-čeli nalagati, nato pa odvažati proti tezenskemu protitankovskemu jar-ku. Ljudje so mislili, da vozijo ranjen-ce. Na dan so pripeljali štiri kolone s štirikrat po 80 vrst. Vsakokrat se je ponovil postopek slačenja, vezanja rok z žico in nalaganja na tovornja-ke nemškega Rdečega križa. To se je dogajalo vsak dan, ves teden, nasled-njo soboto pa jih niso več pripeljali. Sredi tedna, v četrtek, mi je začel par-tizanski oficir Črnogorec ofirati; vpra-sala sem ga, kako dolgo bodo še vozili hrvaške ujetnike na dvorišče skladiš-ča. Odgovoril mi je, da imajo takih "ustašev" še 70.000. Izvajalci teh po-bojev, navadni partizani, pa so stano-vali v Parmovi ulici.

V Mariboru so bila zbirna tabo-rišča partizanskih žrtev tudi na Stu-dencih-Bresternica in na dvorišču

Park graščine Mlinarjev Janez na Teharjah. Čeprav je bilo izpričano, da so tudi tam grobovi iz leta 1945, novodobni lastnik graščine trdi, da to ni res.

'Bodočnosti', kjer so bile invalidske delavnice." Po tej pripovedi smo umolknili. Gospa nama je skuhalo kavo in nama šla pokazat v hišo, od kod je opazovala postopke par-tizanov s hrvaškimi ujetniki.

Poboj hrvaških beguncev v Ma-riboru je bil po končanem poboju v Celju, ki je bil končan po 20. maju leta 1945. Po binkoštnem tednu v Mariboru pa se začel križev pot teh žrtev po Hrvaški. Ubijalska sla ko-munističnih "zmagovalcev" je bila neskončna.

Janez Črnej